

Maandag 23 november 1914 – ochtendeditie

De Franse legatie te 's Gravenhage deelt ons de volgende officiële kennisgeving mee:

De 20^e dezer heeft de Duitse infanterie van Nieuwpoort tot ten zuiden van Diksmuide geen aanvallen gedaan en onze artillerie heeft bij Nieuwpoort merkbaar voordeel op de vijandelijke batterijen behaald. De vijand heeft twee infanterieaanvallen ondernomen, welke zijn afgeslagen.

Uit Gent.

De heer Ch. Boon, die deze week een paar dagen te Gent vertoeft heeft, deelt ons mede, dat daar thans een Duits garnizoen van 4000 manschappen ligt, die ten koste van de stad een soldij van 5 frank per dag ontvangen, buiten de voeding, waarvan de kosten voor de soldaten eveneens 5 frank bedragen, terwijl dit bedrag voor de officieren en onderofficieren tot 6,50 frank plus 4 frank voor dranken stijgt. In 30 dagen tijd werd voor soldij reeds meer dan 700.000 frank door de stad Gent betaald, waarbij dan nog de uitgaven voor de voeding komen.

Trouwens, sedert 13 oktober, de dag van de intocht der Duitsers, werd door hen voor ongeveer 3 miljoen frank ten koste der stad ingekocht of besteld. Vele leveranciers maakten van de situatie misbruik door, ten koste der stad Gent, dubbele prijzen te vragen. Zelfs verdenkt men enkelen ervan grote "retourcommissies" te geven aan de Duitse officieren, die bij hen de inkopen doen. Zij verdienen dus in deze troebele tijden aanzienlijke bedragen op weinig loffelijke wijze: daarom is men er thans van gemeentewege op bedacht, maatregelen te treffen, om deze categorie lieden extra te belasten.

Een bijzondere belasting zal ook worden ingevoerd ten laste der gegoede uitgewekenen, van wie het aantal op 4000 wordt geschat. In hun huizen logeren thans de Duitse officieren, hetgeen door sommige Gentenaars geenszins onbillijk gevonden wordt, aangezien deze personen zich volgens hen aan hun burgerlijke plichten hebben onttrokken. Overigens is het ook reeds voorgekomen dat een vermogend Gentenaar, die niet uitgeweken was, zijn eigen huis moest ontruimen omdat alle bedden door officieren in beslag waren genomen. Er zijn namelijk dagen, waarop de bezetting tot 6000 man stijgt, terwijl reeds ongeveer 200.000 soldaten in de richting van Oostende zijn doorgetrokken. Deze manschappen, waaronder vele Oostenrijkers, werden ook veelal bij de burgers ingekwartierd. In de nacht van 25 op 26 oktober was ook de Duitse keizer te Gent; hij logeerde daar in alle stilte in het Casino. Alle bruggen over het kanaal van Brugge en over de andere kanalen in de nabijheid waren opengezet, zodat de Keizer zich als het ware op een eiland bevond. Eerst acht dagen na zijn vertrek vernam de stadsoverheid dienaangaande een en ander.

Te Gent verzekert men (en de zegsman van de heer Braun was niet de eerste de beste), dat de Duitse verliezen in de laatste tijd zeer groot zijn geweest, maar zoveel mogelijk geheim worden gehouden. De gesneuvelde Duitse soldaten worden 's avonds of 's nachts in gesloten wagens of per spoor vervoerd en in de zandgroeven bij Lemberge begraven.

Te Gent trekken natuurlijk verschillende proclamaties de aandacht. Een daarvan luidt als volgt:

Stad Gent: bericht. Brieven of dagbladen.

De burgemeester maakt bekend, dat, op bevel van de etappencommandant, het verboden is op de zwaarste straffen:

1°. Het bedrijf uit te oefenen van vervoerder van particuliere brieven.

2°. Vanaf de openbare weg met buitenlandse dagbladen te leuren en die te verkopen.

In de Sint-Niklaaskerk hangt een aankondiging van de rector der hogeschool Leuven, die bekend maakte dat de overheid van de hogeschool pogingen zal aanwenden om de onderbreking der studies te voorkomen en dat de cursussen zullen hernomen worden, zodra de algemene toestand het zal toelaten. In diezelfde kerk is een kapel geheel met Belgische vlaggen gedecoreerd.

H. Jozef, patroon van België, bescherm ons vaderland, staat er te lezen. Een gewijd bedevaartsoord voor sommige patriotten, die het van maandag 25 november af ook nog zullen moeten aanzien, dat de Duitse vlaggen op de torens wapperen en het Duitse uur met meer dwingende kracht wordt opgelegd. In dit opzicht was men tegenover Gent tot dusver nogal goedertieren.

Dat er in Gent thans veel armoede heerst zal niemand verwonderen. De stad voedt thans 20.000 armlastigen en heeft evenveel lieden aan het werk gesteld om de haven te vergroten of de wegen te verbeteren (tegen een loon van 2,40 frank per dag). Met behulp van enige energieke dames gaat de stad Gent thans een volksgaarkeuken inrichten voor de kleine burgerij, die daar één keer per dag voor 30 centiemen een flinke maaltijd zal kunnen bekomen, bestaande uit een krachtige soep en een schotel met vlees, groenten en aardappelen.

Uit vrees voor hongersnood, aldus een bekend Gentenaar tot de heer Boon, behoefden de Gentse vluchtelingen niet in het buitenland te blijven; het nationaal comité, dat de hoge bescherming der gezanten van de Verenigde Staten van Amerika en van Spanje genoot, had

gegarandeerd, dat er voldoende voeding zou zijn. Wel was het natuurlijk niet a priori onmogelijk, dat bij een eventuele terugtocht der Duitsers ook Gent en omliggende plaatsen meer door de oorlog geteisterd zouden worden dan tot dusver het geval was.

Wat niet wegneemt, dat men er thans reeds veel droevigs en zenuwschokkends ziet. In het Flandria Palace Hotel bij het St. Pietersstation bv. dat nog kort geleden tot hospitaal voor gewonde Belgen diende (twee dagen vóór de komst der Duitsers werden dezen naar Frankrijk en Engeland geëvacueerd), liggen thans 250 gekwetste Duitse soldaten. Een Duitse zuster van het Rode Kruis toonde de heer Boon een der zalen en deelde hem mede, dat hier vele patiënten met hoofdwonden lagen. De ernstig gewonden werden zo spoedig mogelijk naar Duitsland doorgezonden; de lichtgewonden keerden na hun herstel naar het front terug. Het Maria-Hendrikaplein vóór het station en het Flandria Palace Hotel mocht niet door de burgers betreden worden. Op die wijze tracht men de aankomst per trein van gewonde Duitsers geheim te houden. Immers, men voelt wel, dat vele Belgen daarvan met een soort leedvermaak getuigen zijn geweest.

In Gent hing eenzelfde proclamatie als de heer Boon reeds veel vroeger te Brugge had aangetroffen. Indien nu of in de toekomst Duitse troepen in uw stad aangegrepen worden, wordt de bezetting er uit getrokken en zal de stad zonder genade in brand geschoten worden. Ik waarschuw u.

De opperbevelhebber von Beseler;

Dat de Duitsers allerhande zaken rekwireren deelden wij hierboven reeds mede. En men verlangt dikwijls het allerfijnste, bv. handschoenen van 18 à 20 frank het paar, 20.000 sigaren à 75 centiemen, 2000 sigaretten à 15 centiemen, 20.000 flessen fijne

champagne. Een gewild artikel is ook de pince-nez; vele officieren hebben de hunne verloren.

Dat de stad o. a. ook de voeding der troepen voor haar rekening moet nemen, zegden wij reeds. Ziehier hoe de bons voor de voeding luiden:

“De Burgemeester der stad Gent, op bevel van de generaal-bevelhebber te Gent, eist op de levering aan de Duitse militaire overheid (geschreven ingevuld, 1° welk hotel, 2° dejeuner, diner of souper, 3° voor hoeveel personen). N. B. Men moet bij het afleveren der voorwerpen een ontvangstbewijs met aanduiding der prijzen doen afleveren, op de achterzijde van dit blad. Dit bewijs moet ondertekend worden door de militaire overheid, die de voorwerpen ontvangt. Gent (datum).

De burgemeester, E. Braun.”

De prijs van verschillende artikelen is thans bij proclamatie vastgesteld. Huiskolen bv. kosten 38 frank per 1000 kg, petroleum en keukenzout kosten respectievelijk per gebruikelijke hoeveelheid 32 en 23 centiemen, brood moet voor $\frac{7}{8}$ uit ongebuild meel bestaan en kost dan per 500 gram 30 centiemen.

Het is thans zeer moeilijk uit Gent naar Brugge en Oostende te komen, al kan de Etapen-Kommandantur, die in het Rechtsgebouw zetelt, passen voor Brugge afgeven. Wel worden passen voor Brussel verstrekt op de Kommandantur.

Over hetgeen in de nabijheid van Gent en andere plaatsen geschiedt lopen overigens allerlei geruchten; men beweert o.a. dat de Duitsers in het diepste geheim verdedigingswerken aanleggen om een eventuele aftocht te dekken en om de steden tot op 10 kilometer afstand van een verhoogd punt te kunnen beheersen.

Onze correspondent te Londen schrijft:

De Daily Telegraph heeft de uitgave op touw gezet van een boekwerk, dat zal heten "King Albert's book" en dat bedoeld is als een hulde aan België zowel als tot stijving van de fondsen voor Belgische vluchtelingen, waarin de opbrengst zal worden gestort. Het is samengesteld uit bijdragen van representatieve mannen uit alle landen. Er zijn gedichten bij en fragmenten muziek, huldebetuigingen en betuigingen van deelneming in het lot van het ongelukkige land.

Aan de bijdragers is alle vrijheid gelaten. Hun inzendingen verschijnen in de oorspronkelijke taal met Engelse vertaling. Er zijn er in alle talen. Want ook neutrale landen leveren het hunne. Is er iets onneutraal in sympathie te betuigen met het lijden der Belgen en de moed waarmee het gedragen wordt? Denen, Noren en Zweden, Italianen, Zwitsers en Amerikanen denken er niet zo over. Echter zal het boek geen bijdragen van Nederlanders bevatten. In de taal van de meerderheid der Belgen zal zelfs de eenvoudigste uitspraak van medelijden er geen plaats in vinden. Toch heeft de leider der onderneming, het is Hall Caine, de bekende romanschrijver, zich wel tot de Nederlanders gericht. Zij hebben echter geweigerd of gezwegen.

(Wij vragen ons af of de heer Hall Caine zich dan wel tot de goede adressen in ons land heeft gewend - Redactie).

Te Brussel is vrijdagavond een diner gegeven ter ere van de drie Turkse prinses, die ook in het Duitse hoofdkwartier zijn ontvangen. Veldmaarschalk von der Goltz, de gouverneur-generaal van België, heeft een geestdriftige rede gehouden op het Duits-Turkse verbond.

Ook Maubeuge krijgt een Duits burgerlijk bestuur, dat ondergeschikt zal zijn aan de gouverneur-generaal van België. Het betreft hier een gebied met 100.000 inwoners, waaronder 15.000 fabrieksarbeiders.

Berlijn, 22 november. Kennisgeving van vanochtend uit het grote hoofdkwartier: Op het westelijk oorlogsterrein is de toestand onveranderd.

Parijs, 21 november. Officiële kennisgeving van 's avonds elf uur: Er is heden niet belangrijks gebeurd.

Parijs, 22 november. De officiële kennisgeving van vanmiddag behelst dat het vandaag op het gehele front rustig is geweest.

Londen, 23 november. In verband met onjuiste geruchten, volgens welke de Duitsers eerst de stad Ieper hebben genomen en er later weer uit zijn verdreven, deelt het persbureau mee dat Ieper in handen der bondgenoten is, en dat, behalve krijgsgevangenen en misschien spionnen, geen Duitsers er in zijn geslaagd de stad binnen te komen of ze ook maar te naderen. De positie der bondgenoten is op dit punt sterker dan ooit.

Sluis, 22 november. De laatste drie dagen zijn te Brugge en Gent weer vele treinen met Duitse troepen uit het oosten aangekomen. Hieronder was ook cavalerie, afkomstig uit Brunswijk. Te Zeebrugge zijn werklieden van een werf te Kiel aangekomen, die nieuwe per trein verwachte onderzeeboten gereed zullen maken om uit te varen. De troepen die aankomen, zijn grotendeels troepen die nog niet in het vuur zijn geweest.

Concentratiekamp te Bergen op Zoom.

Aan het Nederlandse volk!

Nog steeds zijn tal van Belgische vluchtelingen in een concentratiekamp te Bergen op Zoom opgenomen. Niettegenstaande de regering, zoals mij bekend is, reeds einde van de vorige week telegrafisch op het onhoudbare van deze toestand is gewezen, is er tot nu toe nog geen verandering in gekomen. Is het niet diep treurig dat met dit koude weer honderden vrouwen en kleine kinderen in tenten moeten verblijven, terwijl er in ons land toch tal van kerken zijn, die verwarmd kunnen worden, waarin deze stumpers een onderdak zouden kunnen vinden.

Veel, zeer veel heeft Nederland voor deze ongelukkige burens gedaan, maar de manier waarop dezen in Bergen op Zoom zijn gehuisvest is Nederland. onwaardig.

G. L. Schuurbeque Boeije

Den Haag 20/11/01914

Maandag 23 november 1914 – avondeditie

Gevluchte Belgische onderwijzers.

Uit een particuliere brief van de heer P. Otto, lid van de tweede kamer, blijkt dat hij en de heer van der Vos donderdag 11. in Brussel waren, na Lier, Duffel, Mechelen en omgeving te hebben bezocht.

Vrijdag zouden zij vertrekken naar Leuven, om van daar naar Luik te gaan en zo mogelijk ook naar Namen en Charleroi.

De medewerking der Duitse militaire en civiele autoriteiten is te prijzen. Ook de Belgische gemeentebesturen werken goed mee, maar het reizen is ontzettend moeilijk. Het kost een hele dag om van de ene plaats naar de andere te komen en voor elke verplaatsing

moet men verlof hebben. Deze verloven zijn in de regel te betalen met 6 of 12 frank per persoon. Met een auto mag op het oogenblik niemand reizen: ten westen van de lijn Antwerpen-Brussel-Mons-Maubeuge mag niemand komen. Geschikte rijtuigen zijn niet te krijgen. Treinen rijden niet of zo goed als niet.

De terugkeer der onderwijzers wordt door bijna alle gemeentebesturen verlangd. Slechts enkele gemeentebesturen maken hierop een uitzondering, zo bv. die, waar geen bevolking en geen schooljeugd meer aanwezig zijn of slechts een heel klein gedeelte, en die gemeenten, zoals Mechelen, waar de honger dreigt en waar men oordeelt dat elke mond meer een moeilijkheid meer is. In sommige gemeenten bestaan geen schoolgebouwen meer en is daardoor het heropenen der scholen onmogelijk.

In het algemeen wordt echter het onderwijs overal hervat: in Duffel op 23 dezer, in Mechelen eveneens, in Lier wil men trachten op 1 december met een school te beginnen. In Brussel gaat het leven zijn gewone gang, behalve dat alle verkeer gestremd is. Noch per post, noch per telefoon, noch per telegraaf, noch per spoor is correspondentie toegelaten, evenmin trouwens als in geheel België.

Maandag hopen de heren Otto en van der Vos terug te keren.

Belgische vluchtelingen.

Vluchtelingen mogen op dit oogenblik nog vrij in België komen, mits zij kunnen bewijzen vluchteling te zijn. Hieromtrent zijn andere voorschriften te verwachten.

Scheepvaart op het kanaal Gent-Terneuzen.

De bepalingen voor de vaart op het Belgisch gedeelte voor neutrale schepen zijn gewijzigd: voor elke reis moeten de vaartuigen voorzien

zijn van een Passierschein, die kan worden afgegeven door de viceconsul van Duitsland te Terneuzen. De scheepvaartrechten worden weer geheven als voor de oorlog.

Amsterdam. Belgische vluchtelingen.

In aansluiting aan zijn mededelingen van 20 november jl. zendt de heer J. W. C. Tellegen, voorzitter der subcommissie voor de huisvesting, ons verschillende bijzonderheden over de tegenwoordige toestand in de loodsen.

Aan de in gebruik genomen gebouwen kunnen, door welwillende beschikbaarstelling van de Stoomvaartmaatschappij Oceaan, nog worden toegevoegd de aan de zuidzijde der IJ-kade staande loods G. Door deze beschikbaarstelling kan ook de hoogste verdieping van het gebouw ontruimd worden. Deze ontruiming was gewenst, omdat in bedoelde, met een plat dak van gewapend beton afgedekte, ruimte bij het dalen van de temperatuur hinder van neervallend condensatiewater werd ondervonden. Zij wordt thans gebruikt voor droogruimte en voor het houden van zangoefeningen en oefeningen van andere aard met kinderen.

Van de stoomvaartmaatschappij Nederland werd nog in gebruik verkregen een ruimte in het entreegebouw, naast het bureau van de beheerder, welke ruimte tot magazijn van kleding en huishoudelijke artikelen is ingericht en enige ruimte boven de als ziekenhuis gebruikt wordende ruimte, waardoor het mogelijk werd, een geneesheer dag- en nachtverblijf te verstrekken. Hoewel de verschillende loodsen geregeld elke dag door gemeentegeneesheren bezocht werden, bleek de voortdurende aanwezigheid van een geneesheer toch gewenst. Alle losse strolegers, welke gedurende de eerste dagen van de opnemng van vluchtelingen in het gebouw Nederland en loods L verstrekt waren, zijn door stromatassen vervangen.

Ter voorkoming van tocht en vermindering van de onvrijheid, zijn tussen de slaapplaatsen 1 meter hoge afscheidingen van doek gespannen, op raamwerk gemaakt.

Bij het dalen der temperatuur blijken de verstrekte dekens onvoldoende beschutting te geven. Door vermeerdering van het aantal kon geen voldoende verbetering verkregen worden. Dekens van voldoende zwaarte waren, daargelaten de kosten aan de aanschaffing verbonden, in een toelaatbare tijdruimte niet te verkrijgen. Een zeer doelmatig gebleken en weinig kostbare oplossing werd echter verkregen door twee dekens tot een dubbel met papier gevulde deken te vernaaien.

Voor het afzonderlijk slapen van gehuwde vrouwen met jonge kinderen en van ongehuwde vrouwen is gelegenheid gegeven, doch hiervan is geen gebruik gemaakt.

Op advies der subcommissie voor de hygiëne zijn alle echtparen met zuigelingen bijeengebracht in afgescheiden gedeelten van loods L. De verzorging, speciaal de voeding en de kleding der zuigelingen, kunnen daardoor beter tot hun recht komen. Toezending van meer wiegen is niet nodig, daar voor elke zuigeling thans een wieg beschikbaar is. Voor het wassen van kleding en luiers is een overeenkomst gesloten met een hier ter stede gevestigde wasinrichting. Het aantal zuigelingen bedraagt in de laatste dagen ruim 70. Aan zogende moeders van zuigelingen, welke in het Wilhelminagasthuis opgenomen zijn, wordt met het oog op de grote afstand tussen genoemd gasthuis en de IJ-kade desgewenst dag- en nachtverblijf verstrekt in het huis Herengracht 478 (doorgangshuis voor oude en gebrekkige lieden).

Met dankbaarheid wordt de arbeid vermeld van tal van ingezetenen op het gebied van onderwijs, geestelijke verzorging, verschaffing van

arbeid aan volwassenen en ontspanning door muzikale voordrachten en dergelijke. Zeer op prijs gesteld zal worden de toezending van schoenen en kledingstukken voor zuigelingen aan het bureau van de beheerder in het gebouw Nederland of aan het bureau van de subcommissie voor huisvesting in de voormalige Effectenbeurs.

Het personeel bestaat thans uit 85 ambtenaren en beambten, 169 Belgische vluchtelingen, 20 bewakers en 10 politieagenten. In deze opgave zijn niet begrepen de ambtenaren en beambten van de gemeentelijke geneeskundige dienst, de aan de school verbonden onderwijskrachten en de werklieden van de stadsreinigingsdienst, die het terrein om de loodsen geregeld schoonhouden en voor het wegvoeren van afval en vuil zorg dragen. De salarissen van het in de opgave vermelde personeel, met uitzondering van dat der politieagenten, bedragen per week in totaal ongeveer fl. 2700. De Belgische vluchtelingen ontvangen 25 cent per dag.

Parijs, 22 november. Officieel bericht van 11 uur 's avonds:

Heden heeft een hevige beschieting van Ieper plaats gehad, waarbij de lakenhalle en het stadhuis vernield zijn.

Berlijn, 23 november. Ambtelijke mededeling van hedenmorgen uit het grote hoofdkwartier:

De gevechten bij Nieuwpoort en bij Ieper duren voort.

Een klein Engels smaldeel, dat tweemaal de kust naderde, werd door ons geschut verdreven. Het vuur van de Engelse marinekanonnen bleef zonder resultaat.

Oostburg, 23 november.

Sedert zaterdag wordt weer dag en nacht kanongebulder uit zuidwestelijke richting gehoord. Gisteren was het zeer hevig.

Londen, 23 november. Uit Noord-Frankrijk werd zaterdag aan de Daily News geseind:

De sneeuw en de regen, die een week lang gevallen waren en die de gevechtsterreinen en legerkampen een voet diep en meer onder de modder hadden gezet, werden donderdag gevolgd door een snijdende kou, die nog aanhoudt. Het gehele land is bedekt met een dunne laag bevroren sneeuw. Een harde grond doet de voetstap klinken en de zon heeft vandaag de vorst niet verjaagd, de sneeuw niet ontdooid. Aan onze mannen is de verandering welkom, vooral in de loopgraven, waar men beschut is tegen de wind en het mogelijk is warm te blijven. Al de manschappen zijn dan ook uitstekend van kleding voorzien.

Men vertelde mij gisteren, welk een noodlottige uitwerking de modder van de vorige dagen in enkele gevallen gehad had. Bij Ieper telde lord Cavan 500 lijken voor de verschansingen van de garde. Deze had zich van vuren onthouden, totdat de vijand een goed eind vooruit was gerukt, en toen de Duitsers in de taaie, klevende, bijna tot de knieën reikende massa ploeterden, begon zij eerst te schieten. Het was de wraak voor het vele, dat deze regimenten geleden hadden. Een dergelijk geval deed zich donderdagmiddag ten zuiden van Ieper voor de Engelse en Franse verschansingen voor.

Parijs, 22 november.

Een te Parijs aangekomen gewonde soldaat vertelt, dat ten oosten van Diksmuide een Duitse afdeling van 1500 man in de avond van de 18^e geheel afgesneden werd door de onderwaterzetting van het land. Bij het aanbreken van de morgen trachtten enige soldaten

zwevend te ontsnappen, doch zij werden door de troepen der bondgenoten gedood. Toen het water aanhoudend rees en de strook land, waarop de Duitsers een toevlucht hadden gezocht, steeds smaller werd, beval de bevelhebber van de Franse troepen omstreeks de middag een pontonbrug te bouwen om de overlevenden te hulp te komen. Het was echter te laat: het kleine eiland verdween in de vloed. Toen de Fransen naderbij kwamen, dreeven honderden lijken in het rond. Slechts veertig mannen werden gered.

Terneuzen. 23 november.

Een op 22 oktober te Ramskapelle gewonde, in Engeland verpleegde en daarna voor de dienst afgekeurde Belgische soldaat deelde mij bijzonderheden mee over de strijd aan de IJzer.

De bondgenoten, zegde hij, bepaalden zich daar voornamelijk tot het defensief. De aanvallen werden steeds gedaan na een mislukte aanval der Duitsers. De Belgen waren, evenals hun bondgenoten, vol vertrouwen op de overwinning.

Op 24 oktober maakten zij bij Ramskapelle meer dan 1200 gevangenen, voor een groot deel bijna nog kinderen. Ook waren er mannen van diep in de veertig onder. Er werd daar met grote verbittering gestreden en meermalen kwam het tot een handgemeen, waarbij vooral de Engelse en Engels-Indische troepen zich onderscheidden. Vol bewondering was mijn zegsman voor het gedrag van zijn landgenoten en de Fransen. Maar hij moest erkennen, dat de steeds kalme Engelse troepen hen ver overtroffen. Geen ogenblik verliezen de Engelsen hun tegenwoordigheid van geest, zegde hij.

Van het oorspronkelijke Belgische leger zijn niet meer over dan 30 à 40.000 man. Er is echter een nieuw Belgisch leger gevormd, mijn zegsman sprak zelfs van ruim 250.000 man, dat geheel ten strijde gereed, maar nog niet in het vuur geweest is. Het wordt in reserve gehouden.

Bij de reserve, waarover generaal Joffre nog beschikt, komen steeds nieuwe Engelse troepen. De Fransen gebruiken niet zulke jonge en ook niet zulke oude soldaten als de Duitsers, werd mij nog verteld. Hun oudste mannen worden in het land zelf gebruikt voor garnizoensdienst en bewaking van de spoorwegen. Er is geen garnizoensstad in Frankrijk of er bevinden zich nog tienduizenden goed uitgeruste troepen in de kracht van hun leven.

Het vertrouwen van manschappen en officieren der geallieerden in generaal Joffre is groot. Zij voelen een vaste, weldoordachte leiding en twijfelen geen ogenblik aan de uitslag van de strijd.

Tenslotte zou de bewapening der nieuwe Belgische troepen niet te wensen overlaten. Zij moeten alle voorzien zijn van nieuwe repetitiegeweren. Koning Albert bevindt zich bijna doorlopend bij zijn troepen aan het front.

Te Gent zijn tegen morgen opgeroepen alle burgerwachten, van wie de namen beginnen met de letters A tot L; overmorgen moet de rest zich komen melden. De aanmelding moet geschieden in de Leopoldkazerne. De burgerwachten van de eerste ban zijn vroeger opgeroepen geweest en enkele van hen doen reeds politiedienst.

De oorlogstoestand.

Dat in België en Noord-Frankrijk een soort stilzwijgend overeengekomen wapenstilstand zou zijn ingetreden, wordt door de nadere berichten van heden niet bevestigd. Ieper, zegt de officiële

mededeling, is hevig gebombardeerd (door de Duitsers, veronderstellen wij), met het noodlottige gevolg dat de beroemde lakenhal en het stadhuis zijn verwoest.

Rond Veurne.

De Belgische oorlogscorrespondent van De Tijd meldde op 18 dezer uit Duinkerken:

Het wintert bar aan de IJzer. De sneeuwstormen hebben een poos aangehouden, aan weerszijden alle krijgsverrichtingen belemmerend. Nu is de straffe vorst gekomen, de moerassige grond verhardend, de weke bodem tot een bonkerige gladde massa vervormend, die de manschappen doet bevrozen en de paarden zowel het voorttrekken der kanonnen als het uitvoeren van cavaleriebewegingen schier onmogelijk maakt.

De wintering heeft seffens een ganse verandering aangebracht en één korte wijle vergeet men de droeve werkelijkheid bij het zien van het schilderachtige winterlandschap, waaraan vooral de kleurige kledij der Fransen een bekoring bijzet. De grauwe uitdossing der Duitsers doet hen niet meer zich met de grond vereenzelvigen en de zwarte plekken in het sneeuwgebied wijzen vaak de loopgraven aan, waar vijandelijke legerafdelingen zich bevinden. Zowel door onze legers als door de Duitsers zijn allerlei middelen toegepast, om de loopgraven zo doelmatig mogelijk te maken. Waar er tijd en gelegenheid voor was, zijn door de verbondenen sommige achterwaartse loopgraven met cement voorzien, terwijl de Duitsers vóór hun loopgraven soms een kleine dijk hebben opgeworpen en daarboven een geheel houten plankier schuin stelden, om aldus de soldaten een uiterst geschikte bedekking te bieden! Met plaggen en stro waren verschillende stellingen verborgen. Maar nu de witte sneeuw is gekomen, dooide deze weg daar, waar mensen een zekere

warmte verspreidden ... aldus de juiste plaats verradend aan onze artillerie.

Het geschut der verbondenen is op dit ogenblik meester van het terrein. Zijn zwaar geschut heeft de vijand, wegens de steeds uitgebreid zijnde inundatie, almaar moeten terugvoeren ... alleen zijn infanterie en pontonnierskorps konden optreden, maar niet dan ten koste van verschrikkelijke verliezen, terwijl de kanonnen der onzen heel de overzijde van de IJzer bestrijken. In het begin was ons geschut ver in de minderheid, maar sinds de laatste weken hebben de Fransen uitnemend geschut aangebracht, terwijl de nieuw aangevoerde Engelse kanonnen mede uiterst goed werken. Zo is de achterstand ingehaald en heeft zelfs onze artillerie een voorsprong. Het is waarlijk bewonderenswaard met welk een doodsverachting en uithoudingsvermogen de vijandelijke pontonniers in de laatste dagen tevergeefs gepoogd hebben de inundatie en de IJzer zelf te overbruggen. Te midden van de kogelregen blijven zij voort werken tot de dood of de koude hun vingers doet verstijven.

Ook onze troepen hebben natuurlijk onder het onverwacht ingetreden winterweer te lijden. Onze eigen mannen zijn echter, ik meldde het reeds, goed toegerust, en alle zorg wordt genomen om hen tegen de koude te beschermen.

Ondertussen duurt de strijd verder en paart zich het kanongedonder van het Franse geschut aan dat van "Little Willy", zoals het Engelse kanon door de soldaten is genaamd.

De Fransen hebben een eigenaardige krijgslist om de vijand in dwaling te brengen over de opstelling van hun geschut. Ze bedienen zich namelijk van ontploffingsmiddelen, die zwaar geluid voortbrengen en een lichte rook doen ontstaan. Op een afstand is het net alsof een kanon wordt afgeschoten. De vijand kan nu niet

aanduiden, welke plaats de werkelijke opstelling van het geschut is en welke plekken alleen dit schijngeschut herbergen. Het is een krijgslist, die de vijand thans bekend is, soms faalt, maar toch nog vaak met goed gevolg wordt aangewend.

Overall heeft het artillerieduel zwaar geteisterd steden en dorpen. Sinds ik bij het eerste treffen aan de IJzer enkele dagen te Nieuwpoort toefde en vandaar vertrok, is dit aloude rustige plaatsje, waar het gras tussen de stenen groeide, en dat in die bewuste dagen een sinds eeuwen ongekende drukte zag, geheel uitgestorven, voor een deel platgeschoten. Troosteloos, troosteloos is de ellende en jammer is het om haar te aanschouwen. Hele huizenrijen liggen in puin, prachtige geveltjes zijn vernield, de laat middeleeuwse monumentale kerk ligt voor de helft in puin geschoten ... Nieuwpoort heeft al de ellende van de oorlog te lijden!

Ook Veurne is beschoten, maar aanvankelijk zijn de bommen daar niet ontploft. In Veurne heeft de koninklijke familie getoefd. Daar heeft op het schone aloude stadhuis op de gedenkwaardige 1e november de koning president Poincaré ontvangen, daar heeft hij het manmoedige zevende regiment, dat Lombardsijde heroverd had, hetwelk door 3 kanalen van Nieuwpoort geschieden is, geëerd en aan zijn vaandel de Leopoldsorde gehecht. Twee jonge simpele korporaals Meeus en De Buck, die met weergaloze moed zijn opgetreden, werden mede ridders in de Leopoldsorde. Ook de 11^e en 12^e regimenten voetvolk zijn om hun dapperheid reeds vroeger gedecoreerd.

Het Belgisch Staatsblad vermeldde dit feit aldus:

“Bij Koninklijk Besluit van de 27^e oktober tot beloning van schitterende daden betoond gedurende de veldtocht, vooral te Diksmuide, worden het 11^e en 12^e regiment voetvolk vereerd met het

kruis van ridder in de Leopoldsorde. Hun vaandels zullen de militaire onderscheidingen dragen.”

Dezelfde eer is ook het 7^e regiment ten deel gevallen. Tien dagen en tien nachten had het 7^e regiment voorbeeldig tussen Nieuwpoort en Diksmuide gevochten. Op bevel van de koning zelf was het voorwaarts gerukt ten noorden van Nieuwpoort. Drie kanalen had het moeten overtrekken. Voor de beide eerste kanalen golden weinig moeilijkheden ... toen de dapperen de derde waterscheiding wilden overschrijden, brak plotseling een vernietigend vijandelijk vuur los. Eén ogenblik was er van aarzeling ... de schok was vreselijk ... maar weldra hadden zij zich hersteld en voorwaarts ging het, tot aan het water ... over het water ... de vijand moest terug! De onzen waren meester van het terrein.

Het was de persoonlijke wil van de koning, dat het moedige regiment openlijk werd geëerd. Het moest aantreden vóór het stadhuis te Veurne. In een uitgestrekt vierkant stonden de manschappen opgesteld, de meesten met hun m.i. ondoelmatige hoofddekkel zonder klep en zonder nekbedekking. Enkelen droegen een soort sjako. Onder het vaandel, in het midden van het vierkant, verhief zich de krijgerfiguur van de grijze kolonel. Dan trad de vorst zelf in generaalsuniform naar voor. Alle versierselen had hij achterwege gelaten. En de woorden, die hij sprak, waren van grote simpelheid, maar te treffender. Zijn persoon elektriseert de manschappen. Het was een ontroerend moment, toen het vaandel de ridderorde voor allen droeg. De kolonel en vele anderen ontvingen het Legioen van Eer en de krijgsmidaille, als huldeblijk van de Franse regering.

Toen zijn de helden opnieuw in het vuur gegaan.

Het Franse gezantschap in Den Haag deelt omtrent de krijgsverrichtingen heden het volgende mee.

De dag van 21 dezer is kalm geweest over het gehele front, in België zowel als in de buurt van Arras.

Een tocht door Vlaanderen.

Een correspondent meldt ons:

Inderdaad is het thans uitermate moeilijk België binnen te komen tussen het dorpje Watervliet en de Noordzee.

Ik heb het gedaan van een klein Zeeuws stadje uit, dat nog droomt van grote herinneringen uit de oude tijd, toen een ommuurde stad meer militaire waarde had dan thans de stevigste fortelinie; een stadje, dat eeuwen geslapen heeft en nu plotseling is opgeschrikt door het nabije oorlogsrumoer en de duizenden vluchtelingen, die zijn oude straten zijn binnengestroomd. Nu heeft er zelfs een Belgisch toneelgezelschap een schouwburg opgeslagen op de onbestrate Markt en geeft er avond aan avond voorstellingen, waarbij geen plaatsje onbezet is.

Langs de grens van het westelijk deel van Zeeuws-Vlaanderen hebben de Duitsers al de bruggen over het Leopoldkanaal laten springen. Enkele van die bruggen, die bij de voornaamste wegen, worden door een vaste wacht in het oog gehouden; de andere worden bewaakt door surveillerende patrouilles.

De reden waarom de Duitsers deze bruggen hebben doen springen was om te voorkomen dat de Belgische boeren nog langer doorgingen al hun vee over het kanaal in ons land in veiligheid te brengen, waardoor het steeds moeilijker werd de troepen van het nodige voedsel te voorzien.

Het is niet heel moeilijk om door middel van een ladder, waarmee men kan afdalen tot het in het water gestorte puin van de brug en

dan weer kan klimmen naar de andere oever bij Maldegem over het kanaal te komen, maar de Duitse wacht heeft strenge orders dit te beletten.

Ik stond weifelend voor de vernielde brug, toen een jongetje van elf, twaalf jaar, met glundere oogjes, me aan mijn jas trok en me daarna toefluisterde dat hij wel wist hoe over het kanaal te komen. Hijzelf moest er ook over.

Het was een aardig, net gekleed ventje, met een kort broekje, een foulard om de hals geslagen en een paraplu bij zich.

Eerst leek het me toch wel heel onwaarschijnlijk, dat zo'n klein kereltje zou kunnen, wat volwassenen niet konden, maar hij lachte me toe en herhaalde in zijn zangerig Vlaams, dat hij het heus wel wist.

Het bleek, dat hij van de Nederlandse grens nog iemand had meegenomen, die hij tot gids zou dienen. Die ander bleek een Belgische voerman met een Herculesgestalte, een blonde baard als een Germaanse held, doch met een schuchterheid in de ogen als een kind.

We gingen met ons drieën op weg door een modderpoel, die eens een weg was geweest. Het regende zacht en de natuur was zo droefgeestig als verwachtte ze een ramp.

De kleine knaap sprak vertrouwelijk tot me, als was ik zijn oudere broer, in zijn eigenaardige taaltje, dat ik niet steeds goed kon verstaan.

Maar duidelijk werd me toch, dat we zouden moeten gaan over een ingestorte brug, waar we eerst echter zouden moeten wachten, tot de patrouille voorbij zou zijn.

Het werd een lange en moeilijke tocht op deze koude herfstdag.

De brug, die we over moesten, bleek aan de zijde, waar wij ons bevonden, in het water te zijn gestort; de andere zijde hing nog in haar voegen.

Toen we er aankwamen en ik de brug zag, begreep ik nog absoluut niet hoe we er over zouden komen en de Germaanse held met de kindergen begreep er evenmin iets van. Onze kleine gids echter lachte en zegde dat we maar geduld moesten hebben.

In een hoeve wachtten we, tot we de Duitse patrouille hadden zien passeren aan de andere zijde van het kanaal.

“Nu nog een paar minuutjes en dan gaan we” merkte te knaap op.

Het werd een moeilijke overtocht, die wij, volwassenen, nooit hadden kunnen maken als de jongen het ons niet had voorgedaan.

Aan de mensen, in wiens hoeve we gewacht hadden, vroeg hij twee planken. Die legde hij van de wal over de ijzeren staven van het bruggenhek, dat in het water was gestort. Aan de andere zijde van die planken was weer een ijzeren staaf, die leidde tot daar, waar de neergestorte zijde van de brug in het water reikte. Ver voorover gebogen konden we ons vasthouden aan een ander stuk ijzer. Dan beklommen we de neergestorte brug en we waren aan de overzijde.

Voetje voor voetje kwamen we over, een ogenblik tot aan de enkels in het water. Eerst ging de knaap, dan volgde ik en dan de Germaanse held met de kindergen. Toen we eenmaal over waren, lachte onze jonge gids met al de glunderheid van zijn gelaat als had hij een grote overwinning bevochten. En ook wij, volwassenen, lachten om het bijzondere avontuur. Langs binnenwegen, door een smal voetpadje door een bos, trokken we verder naar Maldegem, waar we eerst ruim

twee uur na het overschrijden van de grens aankwamen. Maar toch, en dat was een voldoening, we waren er en de weg naar Brugge lag open voor ons.

In Maldegem, een dorp, dat de indruk maakt van een vriendelijk stadje, wapperde uit een verlaten huis de Nederlandse vlag. Het bleek, dat daar anders een Belg woonde, die met een Nederlandse vrouw gehuwd is. Het huis was door de Duitsers ongerept gelaten, terwijl ze andere huizen, waarvan de bewoners gevlucht waren, hadden geplunderd.

Te Maldegem bleef mijn gezelschap, de kleine gids en de grote Belg, achter en ik moest alleen verder, te voet, naar Brugge.

Het leek een eindeloze weg. Even buiten Maldegem is hij kilometers kaarsrecht en aan het einde was een dorpsstoren, die maar niet wilde naderen. Steeds dichterbij werd de regen, steeds somberder het landschap.

En om mij heen, in de hoeven langs de weg, was het kleine gebeuren van alledag in deze grote tijd. Een oud vrouwtje sprokkelde hout; kinderen speelden op een erf; een blauw rookwolkje steeg moeizaam uit een schoorsteen op; een hond blafte. En toch was daar enkele tientallen kilometers verder de grote bloedige worsteling, die al weken in Vlaanderen duurt en die beslissen kan over het lot van Europa. En van die strijd weerklonk zelfs de echo niet op de lange, eenzame weg, die ik moest gaan.

Niet ver van Maldegem had ik het geluk, dat me een huifkar met uit Nederland terugkerende vluchtelingen achterop kwam. Er was nog een plaatsje voor mij en zo kon ik, beschermt voor de regen, mijn tocht naar Brugge vervolgen. De wagen kwam van Watervliet en de vluchtelingen, angstig toch voor wat hun bij hun terugkeer in Brugge

te wachten stond, vertelden met warme waardering van hun ervaringen in Holland.

Merkwaardig is zo'n tocht in zo'n langzaam voort schokkende huifkar, vooral op een herfstdag, als de grauwe schemering zo spoedig over het land dreigt. Onder de huif is het al spoedig heel donker en men ziet er alleen de lichtpunten der brandende sigaren. Maar daarbuiten is de schemering van een vijandige kilheid en onder de bekapping van de wagen is dan een knusse, bijna huiselijke gezelligheid. Allen gevoelen zich door de omstandigheden en vooral door die grauwe, vreemde stilte daarbuiten, als verenigd in een plotseling ontstane en spoedig weer vergeten kameraadschap. Vertrouwelijk wordt er gesproken. Men vertelt, als had men elkander reeds lang gekend, al wat men ondervond en toch, aan het einde van de tocht gaat men uiteen, zonder elkaar misschien nog ooit weer te ontmoeten.

Het was reeds duister, toen we Brugge door een oude poort binnenreden. De toegang tot de stad werd bewaakt door een wacht van matrozen, die niet eens naar onze papieren vroegen, en toch had men verteld, dat niemand Brugge binnen mocht en te Gent had men op de Kommandantur zelfs geweigerd mij een pas voor Brugge te geven.

Brugge was rustig. De stad leverde de aanblik van de andere door de Duitsers bezette Vlaamse steden. In alle straten bewogen zich militairen, zonder dat de burgers notitie van hen namen. In de cafés verstomden de drukke gesprekken der burgers zodra er soldaten binnen kwamen. De burgers zijn zeer voorzichtig geworden sedert enigen van hen gevangen genomen en zwaar bestraft zijn, omdat zij zich onvoorzichtig over de oorlog hadden uitgelaten.

Talloos zijn de publicatie van de bevelvoerende generaal, waarin aan de burgerij verschillende raadgevingen en bevelen worden gedaan. Streng zijn ook de bepalingen ten opzichte van het vreemdelingenverkeer. Elke vreemdeling moet zich binnen drie uur na aankomst in de stad persoonlijk komen melden en uur van aankomst, van vertrek en reden van verblijf opgeven.

Te negen uur moeten alle cafés gesloten zijn, behalve dan de cafés waar Duitse officieren zijn ondergebracht, en na dat uur mag niemand zich meer zonder speciale vergunning op straat bevinden. Patrouilles militairen, steeds vergezeld door een politieagent, doorkruisen dan de stad, maar aangezien de agent een lantaarn bij zich draagt, ziet men de patrouilles reeds van ver aankomen en kan men ze gemakkelijk vermijden.

Zoals ik reeds seinde, bevinden zich te Brugge vrijwel uitsluitend marinetroepen. Deze zijn geformeerd in divisieverband en beschikken over alle hulpmiddelen, die ook de legerkorpsen hebben. O.a. zijn er ook marine telefoonstations, die meegevoerd worden op automobielen.

Nu de marinetroepen te land worden gebezigd, ziet men ook vaak bereden zeeofficieren. Men kent de anekdote van Michiel Adriaanszoon de Ruyter, die geen paard kon rijden. Toen hij door enige officieren van het leger was uitgenodigd een rit te paard mee te maken en hij aan die uitnodiging gevolg gaf, was hij spoedig zandruiter.

Welnu, in dit opzicht zijn de Duitse zeeofficieren de meerderen van onze grootste zeeheld.

De stad Brugge moet elke dag proviand leveren voor 4000 man troepen, en dit is, waar er gebrek aan levensmiddelen dreigt, een zeer zware verplichting.

De grote openbare gebouwen zijn alle door de Duitsers in beslag genomen en schone zalen zijn ingericht tot stallen. Ook de hallen zijn door de Duitsers betrokken en waarschijnlijk door onvoorzichtigheid is kort geleden in een der met stro belegde ruimten van de rechtervleugel brand uitgebroken. Gelukkig kon het vuur in het wonderschone gebouw spoedig worden bedwongen en is de schade gering.

Aanvankelijk hadden de Duitsers op de prachtige hallentoren een mitrailleur opgesteld, doch deze is weer verwijderd. Wel wordt de toren thans nog gebruikt als observatieplaats.

De laatste weken heeft geen vliegmachine der verbondenen meer bommen geworpen. De schade, aangericht door de vroeger geworpen bommen, is gering. Burgers zijn door die bommen niet gedood of gekwetst. Wel verloren er twee Duitse soldaten het leven bij.

Veel gewonden zijn ook te Brugge aangekomen. Ontzettend droef echter is het, zo'n groep van enige honderden licht gewonde, maar dodelijk vermoeide soldaten te zien binnen marcheren, die zingen, zingen, steeds door in langzaam tempo hun Duitse liederen, waarvan zij de zinnen kort afbijten.

Luguber klinkt die zang in de oude stad en zwijgend zien de burgers naar de ellendestoet.

Dagboek van de oorlog. (KVdW)

Brussel, 11 november.

Ik wandel op het middaguur over het boulevard, met twee jonge schilders.

Het is weer een van die dagen, die ik zou willen noemen van drukke ijlte. Sedert twintig augustus, de onvergetelijke datum dat Brussel bezet werd, is de drukte te Brussel heel wat verminderd. Daar heb ik u hier nu en dan van verteld. Maar daar zijn dan toch nog wel dagen, dat de gewone beweging schijnt te willen hernemen. Daar helpt dikwijls de atmosfeer toe: vinnige kou, met zon. De straatgeruchten doen de lucht zingen. De zon tintelt en danst over de bonte straatkleuren: de appels en druiven in de wagentjes, het felle wit der talloze aanplakbiljetten. En tot de viertonige muziek toe der voorbij snorrende Duitse auto's wekt tot een blijde opgewondenheid op, die aan vroeger herinnert.

Maar er is ook een andere drukte, en die is heel pijnlijk. Die hebben wij, de dagen, waarin men gevoelt dat er iets aan de hand is. Het zijn niet noodzakelijk ambulancedagen. Het gebeurt zelfs meer, dat zij gebeurtenissen aankondigen, die wij eerst later vernemen. Dan heerst op de boulevard een heel bijzonder leven. Het zijn de zware Rode Kruisauto's niet, die voorbij komen en het veerkrachtig asfalt in logge golving brengen: het zijn lichte torpedovormige wagens, die fluitend voorbij ijlen, met noodseingehuil de lucht doorboren en aan beide zijden naar de huizen toe als samenpersen. Die ontzettend vlugge auto's, welke in hun dolle vaart als van de grond worden gelicht, doen dan denken aan sissende houwitsers: als houwitsers laten zij kille ijlte achter. Zij zijn schrikwekkend getuigenis van de oorlog: vaak voorspellen zij onheil.

Zo'n dag van samengeperste drukte rondom een vervaarlijke ijlte is het weer vandaag. Wij kuieren stilzwijgend over straat. De weer talrijke krantenventers lijken wel lusteloos. De officieren zien er barser uit. Men zou zeggen dat er meer ijver is bij de onderofficieren.

In de onverschillige logheid van hun lompe laarzen loopt de baardzwarte Landwehr, waar tussenin thans de blankhuidige, vrijwilligersjeugd in haar al te ruime pakken. Zij wekt enige nieuwsgierigheid; zulke jonge soldaatjes - sommigen lijken wel knapen van veertien jaar, die van de poes krabben over het gezicht hebben gekregen - hebben wij nog niet gezien. Maar die nieuwsgierigheid duurt ook al niet lang. En zelfs deze nieuwsgierigheid in ons leven van bewoners van een bezette stad: Duitse soldaten die met een koperen plaat op de borst lopen, waarin staat gegraveerd: "Polizei", vermag het niet, ons te boeien. Zij lopen, onder de hoge schako, in de lange, lange kapot, de bajonet op de loop van het geweer, twee aan twee, met loerende ogen, in langzaam deftige pas. Zij hebben helemaal de bonhommie niet van de Brusselse politie, die zo aardig hardhandig, zo gemoedelijk brutaal weet te zijn. Zij zwijgt en ziet er misnoegd uit. Maar zij blijft politie. De Brusselaar is niet gewoon er zich veel aan te storen; hij behandelt ze doorgaans met vriendschappelijke onverschilligheid. En zo laat ook deze Duitse aanvulling van onze Brusselse politiemacht, die misschien wel eerder bedoeld is als politie op politie, ons, in deze dag van ijle drukte, vrijwel onverschillig.

Wij lopen, mijn twee vrienden en ik, lusteloos en zwijgend.

Tot ons opeens een vreemde verschijning tegemoet treedt. Een lange, fikse vijftiger, met een gladde Caesarskop en een professorbril, onder hoge Rembrandtshoed. Hij draagt een ruime macfarlane en een geruite huzarenbroek. Over zijn schouder hangt aan een riempje een schildersbakje, waar tegenaan twee opgespannen raampjes zijn gebonden. De man stapt langzaam, majestueus en tevens pantoffelig. Zijn heerserskop met de gouden schoolmeestersbril toont goedaardige lippen. Alle ironie moet hem vreemd zijn. Hij legt zich ongetwijfeld zelfvoldaanheid op. Als hij onze Beethovenkoppen en het lange haar van één van ons ziet, komt er iets als mistrouwende

sympathie in zijn blik. Het is wel of hij lust had, ons aan te spreken en niet goed durft. Wij, die al de schilders van België kennen, en weten dat deze een vreemdeling moet zijn, gaan daar niet op in, wenden het hoofd af, laten hem aan ons passeren.

Dan hebben mijn twee vrienden dezelfde gedachte: de schilder van de keizer.

Want hier loopt de legende: de keizer heeft ons een artiest, een oorlogsspecialist gestuurd. Die moet nu maar al de slagvelden aflopen, er schetsen maken, waar dan later grote lappen uit zullen ontstaan: het geteisterde land, "gestoffeerd" met vechtende figuren.

Mijn vrienden denken hierbij vermoedelijk niet aan het nogal vreemde van het geval. Misschien komt het bij hen niet op, dat een opdracht als die van de keizer in deze tijd van individualisme of anachronistisch, of futuristisch is. En op een ogenblik, dat voor vele kunstenaars zorgwekkend wordt, in een tijd, die aan kunst groot belang geeft, met het oog op een toekomst die, zelfs als de vrede getekend is, niet rooskleurig zal zijn - de kopers zullen zuinigheid hebben geleerd! - zullen mijn twee makers misschien hebben gedacht, dat zulke bestelling hun niet onwelkom zou wezen. Men heeft wel panorama's van Kongo gemaakt!

Trouwens, de oorlog heeft sommigen al geïnspireerd. De lagere kunst van de prentbriefkaart is rijker geworden aan sommige merkwaardige picturale verbeeldingen, die op een krijgsmotief berusten. Daar ziet ge bv. koning Albert staan op de rand van een loopgraaf, die twee ijverige piotten aan het delven zijn. Elders danst een vurig paardje tussen twee uiteenspattende schrapnells, onder een regen van gebarsten granaten, over het lichaam heen van handenwringende infanteristen. Vreedzamer is de allegorische voorstelling van de Triple Alliance, het heldhaftige België

beschermend. Dit alles is vreselijk en aandoenlijk. Het wekt de glimlach en de walg. Het wekt soms ook vertedering. En dan, de arme jongen die dat heeft getekend leed misschien honger ...

De kunstenaar in wie wij de schilder van de keizer hebben menen te ontdekken, en die misschien niet anders is dan een onschuldig amateur, een Belgische rond-de-cuir, die, bij gedwongen verlof, zijn lang onderdrukte artistieke neigingen eindelijk bot mag vieren, is allang voorbij.

Ik denk dat hij, zo hij toevallig een geniaal landschapsschilder is, van het enige slagveld, zoals ik het gezien heb, dat vóór Vilvoorde, een meesterstuk van geweldige tragiek zou kunnen maken, als hij er maar geen figuranten zou bij fantaseren.

En verder denk ik aan de mentaliteit van keizer Wilhelm. Dat hij zich een eenheid tussen kunst en oorlog kan voorstellen, dat hij zulk idee op kan dringen aan de beroemdste intellectuelen van zijn land, zoals blijkt uit hun manifest; dat hij zich de glorie van een zonnekoning durft dromen, dat hij dat idee voor werkelijkheid houdt, en meent te heersen over een volk dat in al zijn uitingen als in al zijn geledingen één en gebonden is: het heeft een geestelijke grootsheid, die misschien versted doet staan, maar zelfs bij dezen, die zulke gedachte voor niets dan waan houden, ontzag moet wekken.

De vraag rijst echter onmiddellijk: zijn de tegenwoordige omstandigheden en levensvoorwaarden wel van zulke aard, dat een Louis Quatorze-houding recht kan blijven, gesteld dat ze in werkelijkheid bestaat? Is er in de omgeving van de keizer één dichter die, met meer of minder grote oprechtheid zou kunnen schrijven, of zelfs maar zou durven: "Louis, cesse de vaincre, ou je cesse d'écrire"?

De Duitse geleerden en kunstenaars hebben zich solidair verklaard met het Duitse leger. Dit is, zullen enkelen echter menen, nog geen doorslaand antwoord op de vraag.

Moest echter later blijken dat nauwelijks vijftien, twintig, jaar na de vlag van anarchisme, die toen over Europa waaide; nauwelijks drie maand en half na de aanslag op het vorstelijk gezag die aanleiding tot de wereldoorlog zou geven, moest blijken dat Duitsland werkelijk in zich de samenbindende macht heeft bezeten om, ook in kunst, een wet van eenheid te herstellen die een klassieke periode in kon luiden, welke vol luister zou kunnen worden en ten minste even krachtig als de krachtigste onder de vorige, welk een klap in het gezicht van het breed humane, het gedroomde individualisme waar alle schoonheid van alle tijden het onvergankelijke gelaat van draagt, ook in periodes, waar persoonlijke eigenaardigheid onderdeed en boog voor een gemeenschappelijk ideaal!

God, moet nu juist de oorlog zulk een tijdperk openen? Ik huiver ...

13 november.

Het is een zoete najaarsochtend, met slierten zilveren en gouden nevelen. Geen gerucht. De straten haast leeg, en alle bewegingen stil, als in watten gewikkeld.

Ik loop weer de halte Laken voorbij. Daar staat een trein met gekwetsten. Natuurlijk altijd dezelfde menigte die staat toe te kijken, maar ditmaal zwijgend, zonder bewegen, als onder een nieuwe, bevreedende indruk.

In de zoete, de tedere, jonge en weemoedige dag, die roodbruine trein; slechts de kleurloosheid van een paar Duitse soldaten, die er gedwee bij wachten.

Maar uit het neergelaten raampje van een coupé, het hoofd van een neger, een oneindig triest negerhoofd, witte oogbollen in het zeer donker gelaat, en op de dikke lippen een onbeschrijflijke glimlach van gelatenheid. Op het hoofd een rode fez. Over de schouder de witte linnen strook van een draagband, waar de linker voorarm in ligt. Een gewonde, krijgsgevangen Senegalees ...

Het volk kijkt schuw toe. Het is het medelijden niet als voor andere gekwetsten. Het is ook dezelfde, soms te drukke belangstelling niet. De droeve neger, die als Fransman heeft gevochten, is een vreemde, een vreemde. En men ziet dat hij droef is tot in zijn ziel, maar het is of men die droefheid niet mee kan voelen, met iets als schaamte dat men het niet kan ...

Heel de dag is de melancholie van dat zwarte gelaat op mij blijven wegen. Ik heb de drukke boulevards vermeden, ben gaan lopen, door de rozige dag, langs de Begijnhofkerk, en het plaatsje ervoor, waar de roerloze kastanjelaars staan. Dat plaatsje, dat in zijn rechtlijnige vierhoekigheid zoveel ruisloze stilte omsluit, ligt geen vijf minuten van het drukste deel der stad, de Beurs. Ik hoor van hier de krantenventers huilen. Maar het is mij of ik had mezelf uit de levende wereld kunnen bannen, de afschuwelijk levende wereld. Ik wandel om het pleintje, alleen met de klank van mijn stap. Uit een huis komt een priester die, ik weet niet waarom, mij groet ... Ik wandel. Mijn melancholie gaat bitterheid worden. De weemoed, die ik zozeer heb bemind, wordt als bedruppeld met gal. Het is, of het niet mocht, thans weemoedig te zijn. Het mag misschien niet, thans het leven te ontvluchten ...

Ik keer weer naar huis. Een huisgenoot zegt, zelfgenoegzaam: "Ik begin langzamerhand in mijn oude gewoonten te komen". Ik antwoord, bits: "En als die oude gewoonten nu slechte gewoonten waren?".

Pijnlijke stilte.

Dan hoor ik, in de naakte seringen van mijn tuintje, het krijsend bedelgepiep van het roodborstje, dat mij ieder jaar de winter aankondigt. Er komt een oneindige mistroostigheid in mij ...